

Důkazy o porušení školského zákona zařazením logaritmické rovnice a „korektorských“ úloh do maturitních testů na jaře 2016

0. Tři ustanovení školského zákona

§ 3 Systém vzdělávacích programů

(2) Pro každý obor vzdělání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání se vydávají rámcové vzdělávací programy. **Rámcové vzdělávací programy vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání; jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů a dále závazným základem pro stanovení výše finančních prostředků přidělovaných podle § 160 až 162.**

§ 73

Účelem závěrečné zkoušky a maturitní zkoušky je ověřit, jak žáci dosáhli **cílů vzdělávání stanovených rámcovým a školním vzdělávacím programem v příslušném oboru vzdělání, zejména ověřit úroveň klíčových vědomostí a dovedností žáka, které jsou důležité pro jeho další vzdělávání nebo výkon povolání nebo odborných činností.**

§ 78a

(1) **Rozsah vědomostí a dovedností, které mohou být ověřovány zkouškami společné části maturitní zkoušky, stanoví ministerstvo v katalogích požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky (dále jen „katalog“) pro příslušný zkušební předmět. Katalogy ministerstvo zveřejní vždy nejpozději 24 měsíců před termínem konání zkoušek způsobem umožňujícím dálkový přístup.**

1. Katalogy požadavků musejí respektovat rámcové vzdělávací programy

MŠMT se ve své argumentaci na obhajobu práce Cermatu tváří, jako by § 3 odst. 2 (resp. § 73) školského zákona pro ně a pro Cermat neplatil a záleželo jen na tom, co se rozhodnou zařadit do katalogů maturitních požadavků podle § 78a odst. 1. To je ovšem elementárně mylný výklad zákona. Školský zákon platí jako celek. Cermat a MŠMT mají povinnost dodržovat § 3 odst. 2 (resp. § 73) rovněž při tvorbě a schvalování katalogů požadavků – leda by je nějaké ustanovení zákona této povinnosti explicitně zprostil. **Žádné takové „zprošťovací“ ustanovení ovšem neexistuje.**

2. Teze o „logickém vyvozování“ je zcela nesmyslná a nepřijatelná

MŠMT argumentuje tezí, že v katalogu se mohou objevit i témata, která nejsou v rámcových vzdělávacích programech obsažena, ale lze je z nich „logicky vyvodit“. **Nesmyslnost takové konstrukce lze ukázat na příkladu komplexních čísel.** Nejsou v učivu RVP G, ovšem v RVP SOŠ najdeme větu *V oborech vzdělání se zvýšenými nároky na matematické vzdělávání rozšíří škola ve svém školním vzdělávacím programu matematické vzdělávání v souvislosti s potřebami odborného vzdělávání zejména o operace s komplexními čísly a řešení kvadratických rovnic v množině komplexních čísel.*

Komplexní čísla jsou mj. řešením určitých kvadratických rovnic (příkladem je $x^2 = -1$) a řešení kvadratických rovnic je součástí RVP G. Lze tedy „logicky vyvodit“, že součástí katalogu požadavků mohou být rovněž komplexní čísla? Nelze. **Je nutno předpokládat, že pokud autoři RVP chtěli, aby určité školy vyučovaly komplexní čísla, tak to ve svém dokumentu uvedli. I když RVP SOŠ umožňuje některým školám, aby – podle své potřeby a vlastní volby – zařadily do svého školního vzdělávacího programu operace s komplexními čísly, nedává to Cermatu a MŠMT právo zařadit komplexní čísla do maturitního katalogu a testovat ze zacházení s komplexními čísly žáky všech škol. Takové zkoušení může být ovšem součástí školní maturity v příslušné škole, pokud se pro to rozhodne.**

3. Kdyby žáci SOŠ měli umět řešit logaritmické rovnice, bylo by to uvedeno v RVP SOŠ

Situace s úlohou 15 maturitního testu je úplně stejná. Součástí požadavků RVP G je řešení logaritmických rovnic a rovněž požadavek (žák) *aplikuje vztahy mezi hodnotami exponenciálních, logaritmických a goniometrických funkcí a vztahy mezi těmito funkcemi*. Není sporu o tom, že i každý tento požadavek samostatně stačí k odůvodnění, proč lze z úlohy 15 zkoušet **gymnazisty**. Avšak v RVP SOŠ **nenajdeme zmíněný požadavek o aplikování vztahů mezi hodnotami ani žádnou jeho obdobu**. Zadání úlohy 15 hovoří explicitně o rovnici. RVP pro SOŠ zmiňuje pouze tyto rovnice: lineární, kvadratickou, jejich soustavy a jednoduchou goniometrickou rovnici. Rovnice z úlohy 15 zcela jistě není ani jednou z nich. **Zkoušení žáků SOŠ z úlohy 15 proto nemá žádnou oporu v RVP SOŠ**. Pro žáky maturitních oborů SOŠ jistě může mít význam seznámit se s pojmem „logaritmus“ (například kvůli logaritmickým stupnicím v grafickém znázornění některých závislostí nebo třeba kvůli měření kyselosti či zásaditosti roztoků), pro většinu z nich ale podle mínění autorů RVP SOŠ nemá význam osvojovat si další vlastnosti logaritmu.

Zařazením požadavku (žák dovede) řešit jednoduché exponenciální a logaritmické rovnice a požadavku (žák dovede) upravovat výrazy obsahující exponenciální a logaritmické funkce a stanovit jejich definiční obor do maturitního katalogu a zařazením úlohy 15 do maturitního testu byla flagrantně porušena ustanovení § 3 odst. 2 a § 73 školského zákona.

4. Korektorské dovednosti jsou něco úplně jiného než dovednost psát bez chyb

MŠMT argumentuje takto: *Katalog požadavků nestanovuje požadavek korektorských dovedností, ale hned v bodě 1.1 ukládá žákovi, který koná maturitní zkoušku prokázat, že ovládá pravidla českého pravopisu. Didaktický test ověřuje tuto dovednost zařazením různých typů úloh, mj. nalezením pravopisné chyby v textu a její opravou.*

V bodu 5 se budeme zabývat tím, co přesně je k ovládnutí pravidel českého pravopisu uvedeno v RVP G. Nejprve se však vyjádříme k podstatě sporu. Kritizované úlohy 1, 8, 11, 16, 17, 24 a 32 s celkovou dotací 10 bodů nepochybně souvisejí s prokazováním, že žák ovládá pravidla českého pravopisu. **Avšak odhalování různých jazykových chyb v cizích textech je speciální dovednost, velmi náročná na zvládnutí.** Například v úloze 8 našlo všechny čtyři zcela zjevné pravopisné chyby (*pravý se, že; kusích informací; nezapomělo se; zkončil v trezoru*) na šestnácti řádcích souvislého textu pouze 11,4 % maturantů. Byl tedy mezi nimi nanejvýš jen každý třetí maturant na gymnáziu – dvě třetiny gymnazistů v korektuře cizího textu nedokázaly najít markantní hrubky. Jiný příklad: na jaře 2013 zůstala (v textu Cermatu) chyba ve shodě přísudku s podmínkem (*Cesare a Lucrezia byly děti papeže Alexandra VI.*), a to v testu Český jazyk a literatura, který je jistě kvůli podobným chybám kontrolován zvláště důkladně. Přesto ji ve své zveřejněné odborné recenzi testu přehlédl rovněž gymnaziální učitel Jiří Kostečka, bohemista s vědeckou hodností, pro něhož je uplatňování korektorských dovedností při opravování žákovských prací denním chlebem. Stát se to samozřejmě může – nezmiňujeme se o tom, protože by nás to pohoršovalo, nýbrž pro ilustraci, jak je kontrolování cizích textů obtížné.

Ani dovednost korektury cizího textu však neříká nic o tom, zda žák zvládá pravopis při psaní svého vlastního vyjádření. Z podobně zadaných úloh se totiž nedá nic usuzovat o tom, že by gymnazisté odevzdali i svůj vlastní text se závažnými chybami. Ve vlastním textu by se mnozí dokázali pochybnostem a ožehavým slovům či koncovkám nebo chybám v interpunkci vyhnout změnou formulace, nebo by použili – jak ostatně žádá RVP G – příslušné příručky. Děláme to tak téměř všichni – možná s výjimkou těch bohemistů, kteří jsou si „jistí“. Politováníhodné příklady šokujících chyb ze školních úloh gymnazistů jsou sice dobré pro bulvár, ale argumentovat jimi v seriózní diskusi o maturitě může jen ten, kdo chce mást veřejnost nebo sám věci nerozumí. Izolované „perličky“ nevypovídají nic o celkovém zvládnutí pravopisu ani u jednotlivého žáka, natož v celé populaci.

5. Kdyby gymnazisté měli umět hledat chyby v cizích textech, bylo by to uvedeno v RVP G
Veškeré očekávané výstupy v rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia související s ovládním pravidel českého pravopisu se týkají **vlastního** mluveného či psaného projevu ŽÁKA. Nejen češtinářům to je z textu RVP G jistě zřejmé – například:

žák

- v mluveném projevu ovládá zásady spisovné výslovnosti a pro účinné dorozumívání vhodně užívá zvukové prostředky řeči (modulace síly, výšky hlasu a tempa řeči; umístění přízvuků a pauz, správné frázování)
- v písemném projevu dodržuje zásady pravopisu a s oporou příruček řeší složitější případy; účinně využívá možností grafického členění textu
- v písemném i mluveném projevu volí vhodné výrazové prostředky podle jejich funkce a ve vztahu k sdělovacímu záměru, k dané situaci, kontextu a k adresátovi; vysvětlí a odůvodní význam slov v daném kontextu
- ve svém projevu uplatňuje znalosti tvarosloví a slovtvorných a syntaktických principů českého jazyka
- v mluveném i psaném projevu vhodně využívá slohotvorné rozvrstvení výrazových prostředků češtiny.

Učivo pak obsahuje položku

- **grafická stránka jazyka** – písmo, jeho vznik a druhy; základní principy českého pravopisu a nejčastější odchylky od nich.

S jazykovou správností samozřejmě souvisejí i další položky učiva, například

- **slovní zásoba, sémantika a tvoření slov** – jednotky slovní zásoby (včetně frazeologických); významové vztahy mezi slovy; rozšiřování slovní zásoby; způsoby tvoření slov
- **tvarosloví (morfologie)** – slovní druhy a jejich mluvnické kategorie a tvary
- **skladba (syntax)** – základní principy větné stavby (větné členy, věty, souvětí a jejich vztahy); aktuální členění výpovědi); základy valenční a textové syntaxe,

ani zde však nelze najít žádnou oporu pro to, že by Cermat mohl ověřovat zvládnutí učiva prostřednictvím hledání chyb v cizích textech. RVP G náležitě respektuje, že mezi vlastním jazykovým projevem a opravováním cizích textů je podstatný rozdíl. Osoba, která tvoří vlastní text, se může v místě, kde má pochybnosti, vyhnout chybě změnou formulace. Tento rozdíl v dovednostech a také v jejich zjišťování si však někteří učitelé, ale ani někteří autoři učebnic, metodik či testů neuvědomují nebo ho ignorují.

Zařazení úloh 1, 8, 11, 16, 17, 24 a 32 do maturitního testu tedy nelze ospravedlnit odkazem na bod 1.1 katalogu požadavků (*žák ovládá pravidla českého pravopisu*), neboť **veškeré očekávané výstupy RVP G související s ovládním pravopisu se týkají pouze VLASTNÍCH mluvených či psaných projevů žáka.** Argumentace odkazem na katalog požadavků je tedy přinejlepším matoucí a neodborná, případně ji lze považovat za zavádějící.

Ověřovat míru dosažení očekávaných výstupů v oblasti zvládnutí pravopisných pravidel je podle RVP G u maturity možné prostřednictvím písemné práce a ústní zkoušky – nikoli hledáním chyb v cizích textech.

Zařazením „korektorských“ úloh 1, 8, 11, 16, 17, 24 a 32 do maturitního testu byla flagrantně porušena ustanovení § 3 odst. 2 a § 73 školského zákona.

V Praze dne 26. června 2016

RNDr. Oldřich Botlík, CSc.

PhDr. Ondřej Hausenblas